

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

127:3. 2007

Facklig solidaritet på omvägar

Jonas Sjölander, *Solidaritetsens omvägar: facklig internationalism i den tredje industriella revolutionen – (LM) Ericsson, Metall och Ericssonarbetarna i Colombia 1973–1993*, diss., Acta Wexionensia 72, Växjö: Växjö university press, 2005. 322 s. (Resumen en Español, sin título.)

Jonas Sjölanders avhandling undersöker relationer och konflikter mellan LM Ericsson, svenska Metall och Erikssonsarbetarna i Colombia i ljuset av de ekonomiska, historiska och politiska kontexter där dessa ägt rum. Undersökningsperioden sträcker sig från 1973 till 1993 och studien tar avstamp i händelseutvecklingen kring Sintraericssons (Sindicato de Trabajadores de Ericsson de Colombia) protester mot svältlöner och otrygga arbetsvillkor vid Ericssonfabriken i Bogotá. Styrelsen för Sintraericsson vände sig vid upprepade tillfällen till den fackliga Samorganisationen vid LM Ericsson i Sverige och vädjade om stöd. Företaget hade avskedat fackligt aktiva arbetare, lönerna gick inte att leva på och arbetarnas fackliga rättigheter respekterades inte. Svaret från Samorganisationen dröjde och 1979 tog sig tre colombianska fackliga representanter till Sverige för att informera om den svåra situationen i Colombia. Trots att representanter från Samorganisationen och från Metall besökte Colombia för att diskutera konflikterna vid LM Ericsson uteblev det solidariska stöd som de colombianska arbetarna hade hoppats på. Misstänksamhet, samarbetsproblem och kommunikationssvårigheter kom att prägla relationen mellan de svenska organisationerna och det colombianska facket. När många av de drivande medlemmarna i Sintraericsson avskedades i samband med en strejk 1983 var det tyst från Sverige. Kontakterna blev alltmer sporadiska och upphörde helt när Ericsson avvecklade produktionen i Colombia.

Avhandlingen problematiserar aktörernas positionering i samband med konflikterna, men också intrassemotsättningarna mellan olika fackliga aktörer. Det ekonomisk-historiska sammanhanget för avhandlingens analys utgörs av förändrade styrkeförhållanden mellan arbete och kapital, föreställningar om internationalism och facklig solidaritet, samt produktionens omlokaliseringar i globaliseringsens fotsår. Sjölander ansluter till idén om den *tredje industriella revolutionen* för att beteckna strukturella och teknologiska förändringar i produktionen, informationsteknologins genombrott, tjänsteproduktionens undanträngning av industriproduktionen och polariserade arbetsförhållanden både globalt och lokalt. Sjölander riktar särskilt uppmärksamheten mot begreppet *flexibilitet* och lyfter fram den otrygghet som har följt av arbetets informalisering och uppluckringen av de formella regler som har styrt relationerna på arbetsmarknaden. Dessa genomgripande processer utgör enligt författaren viktiga sammanhang för att förstå

hur den fackliga internationaliseringen sett ut under perioden och hur solidariteten inom arbetarklassen tagit form.

Avhandlingens tematik är inskriven i den arbetarhistoriska traditionen, där villkoren för facklig organisering och partssamarbetet inom ramen för den svenska modellen har varit centrala forskningsfrågor. Sjölander är väl förtrogen med denna tradition och hanterar såväl teoretiska resonemang som empiriska uppgifter med stor noggrannhet. Detta är emellertid ingen traditionell arbetarhistorisk avhandling. Undersökningens syfte och problemställningar leder läsaren till geografiska platser bortom Sveriges gränser, och till fackligt politiska rum där andra spelregler än den svenska modellens råder. De konflikter som analyseras utspelas i Colombia, ett av de största och mest komplexa latinamerikanska länderna, men i media ofta beskrivet utifrån ord som kaos, korruption, våld, kidnappningar, politiska mord, knarkhandel med mera.

Avhandlingens huvudsyfte är att undersöka varför kontakterna mellan svenska och colombianska fackliga företrädare inom Ericssonkoncernen aldrig kom att leda till något koncernfackligt samarbete i *egentlig mening* (s. 13). Syftesformuleringen låter förstå att samarbetet kan se ut på olika vis men att somliga är riktigare, sannare eller viktigare än andra. Avhandlingens titel antyder därtill att solidariteten följer spår som inte är givna, som kan leda fel och även långt bort från målet. Författarens frågor till materialet är många: Hur agerade företaget i Colombia och hur gestaltade sig relationerna mellan de fackliga organisationerna och företaget i Sverige respektive Colombia? Hur var relationerna mellan Sintraericsson, Metall och Verkstadsclubbarnas samorganisation vid Ericsson i Sverige under perioden? Vilka strategiska val kan identifieras hos Metall i fråga om internationalistiska ställningstaganden och internationalistisk praktik?

För att besvara dessa frågor använder författaren en rad olika källor av skild karaktär. Sedvanliga arkivstudier kombineras med intervjumaterial, nyckelinformatörer, berättelser, korrespondens och privata dokumenthandlingar. Även om författaren noga redogör för källmaterialets beskaffenhet saknar jag en diskussion om de metodiska övervägandena bakom valet av källor och särskilt om de källkritiska problem som är relaterade till var och en av de olika typer av källmaterial som används i undersökningen. Detta är synnerligen viktigt med tanke på såväl materialets tillförlitlighet som dess möjligheter att bryta tystnaden kring centrala dimensioner i undersökningen.

”Historien om mötena och förbindelserna mellan Sintraericsson, Metall och Samorganisationen (och även LM Ericsson i Sverige och Colombia) är i hög grad en manlig historia”, skriver Sjölander (s. 13) och påpekar att många unga kvinnor arbetade i fabriken i Bogotá men att andelen kvinnor bland de anställda minskade under den undersökta perioden. Detta är kanske skälet till att de kvinnliga arbetarna knappast hörs eller syns i denna berättelse om facklig internationalism. I avhandlingen presenteras emellertid uppgifter om förekomsten av sexuella tra-

kasserier och om de kvinnliga arbetarnas svårigheter att kombinera instabila och krävande anställningar med ansvar för familjer och barn. Bakom dessa fragmenterade bilder är det möjligt att skymta en könskonflikt som inte ger avtryck i den fackliga kampen och inte heller i denna kamps historia. Sjölander konstaterar att den manliga dominansen även karakteriserar historien om det svenska Metallindustriarbetareförbundet. Den kvinnliga frånvaron på den fackliga arenan tycks således vara symptomatisk för en transnationell könskonflikt som det, i brist på annat underlag, hade varit möjligt (och ytterst värdefullt) att problematisera utifrån en källkritisk analys.

Analysen utgår från de asymmetriska förhållandena mellan kapitalismens centrum och dess periferi. En huvudtes är att denna asymmetri har kommit att prägla relationerna mellan de fackliga organisationerna i Sverige och Colombia under perioden. Avsikten är att belysa orsakssambanden både på strukturell och på världssystemnivå, och mellanmänskliga relationer på individuell nivå. Världssystemanalysen och postkoloniala teorier utgör viktiga inspirationskällor för Sjölander. Världssystemperspektivet ser han som avgörande för att förstå den fackliga organiseringen och de fackliga strategiernas inriktning på det nationella och lokala planet. Ett postkolonialt perspektiv ramar in författarens ambition att koppla nutida förhållningssätt och mellanmänskliga interaktioner inom det fackliga området till de föreställningar om en underlägsen Andra som etablerades i och med koloniseringen.

När det gäller den strukturella nivån är de arbetsorganisatoriska förändringar som tvingats fram av den teknologiska utvecklingen centrala för att förstå företagets strategi gentemot de anställda och i synnerhet den organiserade arbetskraften. I detta sammanhang är flexibiliseringsstrategier avgörande för att uppnå företagets mål och den organiserade arbetskraften kan komma att betraktas som ett hinder för att genomföra förändringar som även innebär instabilitet, avsaknad av rättigheter och försämrade arbetsvillkor. När det gäller det svenska facket agerande pekar författaren på ideologiska, realpolitiska och organisatoriska faktorer för att förklara agerandet i relation till arbetarna i Colombia. Men även språkförbistringar, kommunikationssvårigheter, personkemi, prestige och okunskap hade betydelse för de konflikter som uppstod mellan det svenska och det colombianska facket, menar författaren.

Situationen i Sverige präglades av liknande strukturella förändringar som i Colombia. Kraven på flexibilisering i ett läge av ökad global konkurrens har också resulterat i ökad instabilitet för de anställda. Sjölander menar att Sveriges och Colombias utveckling följt en parallell utveckling inom ramen för den tredje industriella revolutionen. Men skillnader i det fackligt politiska spelrummet hade också stor betydelse. LM Ericssons strävan att behålla en dominerande position på telemarknaden i Colombia förutsatte goda relationer till den colombianska staten, vilket försvårade det colombianska fackets möjligheter att agera samtidigt som det öppnade för repressalier.

De svenska företagens agerande i Latinamerika kom att hamna i fokus för en intensiv debatt i slutet av 1970-talet. Men även det svenska facket agerande i Colombia blev föremål för granskning och kritik från en rad aktörer, till exempel frivilliga organisationer och solidaritetsgrupper. Sjölander menar att det går en viktig skiljelinje mellan Metalls och samorganisationens agerande. Medan Metall var drivande för en linje som innebar att försvara den fackliga hegemonin och att fördöma dem som definierades som antifackliga element (kommunister och extremvänster blev vanliga beteckningar för denna grupp) stod Samorganisationen för en mer vacklande linje. Författaren menar emellertid att den externa kritiken av fackets agerande skapade en låsning från fackets håll. Prestigen tog överhanden och konsekvenserna blev förödande för de colombianska LM-arbetarna. Uppmärksamheten förflyttades från förhållandena vid Ericsson de Colombia för att i stället koncentreras på försvaret mot anklagelser om facklig imperialism. En följd av detta blev att Metall och Samorganisationen valde att prioritera bevarandet av en stark organisation i Sverige på bekostnad av ett principiellt och moraliskt grundat ställningstagande för de colombianska arbetarna. Det skedde dock inte utan att andra röster försökte formulera strategier som gav de moraliska aspekterna en betydligt mer central position än vad som blev aktuellt i Metalls fortsatta politik.

Strejken 1983 blev något av en vändpunkt för relationen mellan det svenska facket och de colombianska arbetarna. Enligt uppgifter från Sintraericssons arbetare blev det tyst från Sverige och kontakterna mellan organisationerna upphörde. Detta sammanfaller med Metalls ändrade inställning beträffande facklig internationalism och deras sänkta ambitionsnivå när det gällde det internationella samarbetet. En sådan inställning bekräftades efter kongressen 1985 i och med att de fackliga relationerna inom EU kom att inta en framträdande plats i Metalls internationella engagemang.

Sammanfattningsvis konstaterar författaren att det svenska metallarbetareförbundet lade stor vikt vid den internationella solidariteten under periodens första fas. Inom Metall sågs internationalismen som ett sätt att möta de multinationella företagens makt och kapitalets internationalisering. Under periodens senare fas kom realpolitiska intressen att i allt större utsträckning styra Metalls och Samorganisationens förhållningssätt till Sintraericsson. En slutsats av analysen är att principiella ställningstaganden om internationalism inte nödvändigtvis ger avtryck i den fackliga praktiken. En annan är att realpolitiska, organisatoriska och institutionella prioriteringar i allt högre grad kom att dominera det svenska fackets agerande under perioden.

Ett skäl bakom dessa prioriteringar ser Sjölander i Metalls strävan att utveckla en tredje ståndpunkt på den internationella fackliga arenan, där bland annat systemkritik och exploateringsfrågor kom att få ett allt mer begränsat utrymme. Det innebar bland annat att befästa en centralistisk linje genom att favorisera

kontakterna med centrala organisationer som till exempel International Metalworkers Federation, IMF, på bekostnad av samarbetet med oberoende organisationer som Sintraericsson. Avhandlingen ger en rad exempel på hur Metall genom påtryckningar försökte få Sintraericsson att ansluta till IMF trots den utbredda misstänksamheten som denna organisations samarbete med arbetsgivarna väckte bland colombianska arbetare. Det eventuella stödet som de colombianska arbetarna kunde förvänta sig från sina svenska arbetskamrater kom i praktiken att villkoras av medlemskapet i IMF. Begreppet *villkorad solidaritet* blir i detta sammanhang en illustration av de asymmetriska relationer som utvecklades mellan svenska Metall och Sintraericsson.

Sjölander menar att det svenska fackets agerande kan ses som ett uttryck för en *facklig mission*. Med detta vill han rikta fokus mot tolkningsföreträdesproblematiken och det svenska fackets – såväl Metalls som Samorganisationens – övertygelse om att det var deras bedömning som var den rätta. De svenska förhållandenas normativitet i frågan om vad som är de rätta fackliga strategierna och hur fackligt arbete skall bedrivas kan tolkas som ytterligare ett uttryck för den asymmetri som kom att präglade relationen mellan det svenska facket och arbetarna i Colombia. ”Det visade sig vara svårt för Samorganisationen att helt frigöra sig från en förhandlingsordning och -kultur som hade etablerats i Sverige och som i själva verket var en viktig beståndsdel i Samorganisationens organisatoriska grundvalar. Därför framstår den historiska kompromissen [Saltsjöbadsandan] snarare som ett *hinder* för relationerna mellan Sintraericsson och Samorganisationen än som en facklig exportvara från Sverige till Colombia.” (s. 287)

Sjölanders undersökning presenterar en annorlunda bild än tidigare forskning av sambandet mellan de fackliga nationella styrkepositionerna och internationalismen. När Metall flyttade fram sina positioner gentemot arbetsgivarsidan under 1970-talet var de internationella frågorna mer framträdande. Men internationalismen formulerades under 1980-talet utifrån det som författaren kallar en farhågehorisont. Den internationella solidariteten kom därmed allt mindre att handla om ekonomisk demokrati för att i stället likställas med fackligt bistånd.

Sjölanders slutsatser indikerar att det inte finns några enkla svar på frågan om varför relationerna mellan Sintraericsson och Samorganisationen aldrig utvecklades till ett koncernfackligt samarbete. Svaren finns på olika nivåer, hos olika aktörer och i institutionella och strukturella sammanhang som skapar och vidmakthåller skillnader inom arbetarklassen och sätter upp (mer eller mindre) oöverstigliga gränser mellan arbetarna i centrum och i periferin. Olika positioner i den globala arbetsdelningen representerar inte bara olika erfarenhetsfält och skilda sätt att kommunicera utan även o(jäm)lika utgångspunkter när det gäller att formulera en gemensam facklig strategi. Världssystemanalysen och det postkoloniala perspektivet gör dessa ojämlika positioner synliga, dels när det gäller maktförhål-

landen mellan arbete och kapital och dels på den globala arenan där den fackliga solidariteten kom på omvägar.

Sjöländer har skrivit en på många sätt gränsöverskridande avhandling. Författaren erbjuder en mångfacetterad bild som ibland tenderar att bli alltför detaljerad men som lyckas undvika förenklande resonemang. Jag kan emellertid inte låta bli att glädjas över ämnesvalet. Teoretiskt och empiriskt öppnar avhandlingen för en ny förståelse av arbetets ojämlika villkor och formeringen av klassolidaritet i en globaliserad värld. Genom att problematisera globala maktrelationer inom arbetarklassen kan begrepp som internationalism och facklig solidaritet ges en historisk dimension som överskrider nationens gränser och perforerar föreställningar om klass som ett givet kollektiv. När författaren riktar uppmärksamheten på det postkoloniala arvets betydelse och den manliga dominansens följder exponeras en (klass)gemenskap som inte sällan konstruerats genom att exkludera, osynliggöra och underordna. Glädjande är också att författaren valde att förse avhandlingen med en sammanfattning på spanska i stället för på engelska; en omtanke man önskar vore självklar.

Avhandlingen är omfattande och innehållsrik. Colombias och Sveriges plats i den tredje industriella revolutionen, samförståndsandan och styrkeförhållanden mellan arbete och kapital, den postkoloniala ordningen, den villkorade solidariteten, realpolitiken och facklig imperialism är bara några av de ämnen som behandlas. Att följa författarens resonemang och analytiska vändor är inte alltid lätt och många frågor kvarstår efter läsningen. Boken hade säkerligen vunnit på ett stramare upplägg och ett mindre omfång. Om inte annat hade författaren kanske (bara kanske) sluppit en tre timmar lång opposition.

Paulina de los Reyes *

* Fakultetsopponent